

Anthony Synnott

**THE BODY SOCIAL
Symbolism, Self and Society**Routledge, London and New York,
1993, 274. str.

Hladan pogled studenta medicine zaustavljen na naslovnoj stranici znamenite Grayove Anatomije ili pak zanosna zagledanost muzejskog posjetioca u Rembrandtov *Sat anatomije* neće u nama izazvati ni čuđenja ni otpora. Mrtvo, razrezano, raspadajuće tijelo, »anatomija deanimata«, apsorbirano je u našim osjetilima i razumu kao nesporna činjenica sve od Vesalijusovih vremena naovamo. I dok je ekološka pobuna protiv prisline subjektivizacije prostora – socijalnog, biljnog, životinjskog i svemirskog – tutnjala intelektualnim i socijalnim prostorima Zapada te narastala u novu filozofiju prirode, vodila socijalnu filozofiju i duhovnu filozofiju u protekla dva desetljeća njihovoj integraciji u svojevrсну ekozofiju, čovjekovo tijelo mrtvački ukočeno leži i dalje na stolu znanstvene anatomije.

Tijelo je stoljećima promatrano kao objekt cogita, kao volumen u neprestanom raspadanju koji je predmet oblikovanja različitih režima: režima rada, tehnologije, moralnih zakona, umjetničke interpretacije, normalizacije, individuacije i konstitucije u skladu s normama moderne. Relevantnim ostaje samo »najznačajniji organ za pridobivanje spoznaje« (Nietzsche). Od razdoblja klasike naovamo (s Descartesom i apsolutizmom), neumoljiv pohod cogita nije imao samo vanjski smjer – prema dekompoziciji prirode – nego i onaj unutrašnji, prema dekompoziciji tijela, nastajanju »tijela bez organa« i »organa bez tijela«. Čitav taj proces dekompozicije i dekorpolacije završava svođenjem čovjeka na izvedenicu genetičkog koda. U posljednjem desetljeću, koincidirajući s buđenjem postmodernizma, s anatomskog stola ustaje i ljudsko tijelo, anatomi-

ja animata, i puzi prema svjetlima sociološke pozornice. Nastanak sociologije tijela (*sociology of body*) povezuje se s radom Bryana Turnera *The Body and Society* (1984). (Izostavimo li klasiku poststrukturalizma/postmodernizma – radove Foucaulta, Deleuza, Guattarija, Rahnera, Parsonsa i Nietzschea, koji u djelu *Volja za moć* nastavlja, prema vlastitim tvrdnjama, prevladavajuću tendenciju postdarvinizma da se sve više govori o tijelu.) Samo deset godina nakon objavljivanja Turnerova rada najpoznatiji sociološki nakladnici objavili su od 1991. do 1993. ili najavili za 1994. godinu čitav niz radova na tu temu. Navest ćemo samo nekoliko najznačajnijih. Pri *Routledgu* to su: *Bodies That Matter* – J. Butler; *Regulating Bodies* – B. S. Turner; *The Body Social – Symbolism, Self and Society* – A. Synnott; *Woman's Body, Woman's Right* – Linde Gordon pri *Penguinu*, *The Body* – M. Featherstone, M. Hepworth, B. S. Turner pri *Sage Publications* itd.

Synnottova knjiga *The Body Social* značajna je spona u razvoju sociologije tijela. Sačinjena je od devet poglavlja (*Body, Gender, Beauty and Face, Hair, The Senses, Touch, Smell, Sight, Bodies and Sences*).

No, što je uopće sociologija tijela? Još jedna krhotina razbijenog zrcala u kojem sociolozi, gubeći osjećaj za relevantno i bježeći od odgovornosti za bitno, sastavljaju razbijenu sliku svijeta i stvaraju nešto što bismo mogli nazvati SOE (*sociology of everything*)? Kako Synnott odgovara na to pitanje? »Što je sociologija tijela? To je studija sebe (*self*) kao utjelovljenog, kao i različitih atributa, organa, procesa i osjetila koji konstituiraju našu utjelovljenu egzistenciju; to je studija tijela kao simboličnog sustava i semiotičkog procesa; to je fenomenologija tijela, tj. subjektivistički i kulturalno kreirana značenja tijela; to je studija životne socijalizacije i političke kontrole osobnosti u tijelu, s tijelom i kroz tijelo sve do smrti; to je također antropologija, povijest i psihologija tijela i, postmodernistički rečeno, politika (Foucault),

ekonomija (Ong) i geometrija (Turner) tijela. Sve zajedno, sociologija tijela jest bavljeno time kako smo mi naša tijela, kako živimo naša tijela i osjetila, kako se njima služimo i kako umiremo.« (262–263).

Ljudi o tijelu vjerojatno više razmišljaju i govore nego o bilo kojoj drugoj »stvari«. Popis mogućih interesa ide od ljepote, hladnoće, gluhoće, smrti, sve do bola, spola, težine, bolesti... Unatoč hiperintelektualizmu zapadne kulturne tradicije, koja je privilegirala mozak/svijest u odnosu na tijelo, ono je tu u postmodernome sjaju. Traži ne samo fizičku nego i sociološku pozornost.

Osnovnu tezu autor iznosi već prilikom »otvaranja« knjige. Ta teza glasi: »Tijelo i osjetila socijalno su konstruirani, na različite načine i od različitih populacija. (...) Tijelo nije 'dato', već predstavlja socijalnu kategoriju s različitim značenjima određenim i razvijanim u različitim razdobljima i od strane različitih dijelova populacije.« (str. 1) Tijelo, dakle, nije samo koža, kosti, trup koji objedinjuje organe ili pak samo medicinski leš na sekciji. Tijelo je prije svega ono što nazivamo *self-concept* – jer svi smo prilikom boravka na ovome svijetu »utjelovljeni«.

Razvoj moderne epohe i suvremene znanosti dovodi do sve brojnijih problema: vlasništva nad tijelom; granica invazivnih intervencija; kriterija života i smrti; odnosa između tijela roditelja i tijela djeteta; reprodukcije uz pomoć HIV-a. Sve su to temeljna sociološka pitanja. Unutar toga korpusa pitanja postavljaju se dva ključna područja/pitanja koja ne slijede klasični »organicistički« tok od fiziologije i anatomije (od Bernarda i Broussaisa prema Comteu) prema sociologiji nego obratno – od socijalnog prema organskom (svojevrsan socioorganicizam). Prvo, kako socijalno tijelo (*the body social*) negira fizičko tijelo (*the body physical*)? Mnoge od naših vladajućih kulturnih normi opasne su, fizički nezdrave i destruktivne (pušenje, alkohol, prekomjerno jelo, steroidi; većina suvremenih uzro-

ka smrti može se definirati kao posljedica životnog stila). I drugo, kako samodefiniranje ljudi, sve od ranih grčkih filozofa, kao suprotstavljenih spolova strukturira njihove živote kroz dualističko/manihejsku formu?

U povijesno-filozofijskom poglavlju daje se pregled osnovnih gledanja na tijelo u povijesti zapadne kulture (»Tijelo je grobnica duše« – Platon; »Tvoje tijelo je dvorac duha svetoga« – Sveti Pavao; »Ljudsko tijelo možemo promatrati kao stroj« – Descartes; »Tijelo je ono što ja trenutačno jesam – Ja sam tijelo« – Sartre) kao i recentne paradigme: tijelo kao plastično, bioničko, holističko.

Posebno je zanimljiva svojevrsna »retrospektiva« sociološke misli s gledišta interesa za tijelo i tjelesnost. Synnott smatra da su osnivači sociologije – Comte, Durkheim i Weber – malo pozornosti posvetili osjetilima i tijelu, iako su, kako ironično dodaje, njihovi životi bili bez svake sumnje tjelesni i senzitivni. Po njegovu mišljenju, sva slava u tom slučaju pripada tada marginalnom (!) sociologu Veblenu koji se bavio odnosom različitih socijalnih fenomena naspram osjetila i tijela (ljepota, moda, manire, jelo, piće, dobar ukus itd.) i Simmelu, koji je utemeljio sve značajne elemente »sociologije osjetila«. Takve tvrdnje svakako su površne, poznajemo li samo relaciju Comte–Broussais–Bernard, koja je vodila utemeljenju paradigmi koje još uvijek dominiraju suvremenom fiziologijom i sociologijom. (O tome valja vidjeti briljantne radove F. Canquilhema *Normalno i patološko*, kao i studije M. D. Grmeka o Claudu Bernardu.)

Synnottov rad, bez obzira na spomenute »previde«, rezultat je velikog truda da se antropološka, sociološka, filozofska, povjesničarska i medicinska literatura pročita na nov način i s novoga gledišta. Možemo je čitati kao pogled prirode i tijela na učinke ljudskoga mozga.

Stjepan Orešković